

A PÁLYAVÁLASZTÁS MOTÍVUMAINAK VIZSGÁLATA A FŐISKOLAI HALLGATÓK EGY CSOPORTJÁNÁL

Írta: SZÖRÉNYI JÓZSEF ÉS ZENTAI KÁROLY

Főiskolánk kibővített tanácsulése 1970. október 28-án „A párt ifjúságpolitikájának néhány kérdése” című, ma már sok vonatkozásban részletesen is kifejtett dokumentum tárgyalását többek között azzal az állásfoglalással zárta, hogy az ifjúságkutatás feladatainak megoldásában még tervszerűbben és nagyobb mértékben kell részt vennünk.

Az állami oktatás helyzetéről és továbbfejlesztésének feladatairól szóló 1972. évi június 15-i párthatározat szerint pedig „A pedagógiai kutatás elsőrendű feladata a közvetlen iskolai oktató-nevelő munka aktuális problémáinak vizsgálata és megoldásuk segítése, különös tekintettel az általános iskolára, a tanulók *pályairányítására*...” (Kiemelés a szerzőktől.) [6. b.:26.] A párthatározat arra is felhívja a figyelmet, hogy „Hatékonyabb *pályairányítással*, ... a *pedagógus pályá vonzóbbá tételével*, a pedagógusok anyagi és munkakörülményeinek javításával elő kell segíteni, hogy a pályára alkalmas fiatalok kerüljenek a pedagógusképző intézetekbe, és növekedjék a fiúk aránya.” [6.b.:26.] Előírja továbbá a párthatározat azt is, hogy „Az általános iskola *pályairányítási tevékenységét* az oktatási-nevelési folyamat szerves részévé kell tenni.” (Kiemelés a szerzőktől.) [6. b.:24.]

Az 1972. évi június 15-i dokumentum társadalmunk igényeit fogalmazza meg, egyben a tanárképzés időszerű feladatait is megjelöli. Az előírások gazdag sorából a fentiekben csupán azokat emeltük ki, amelyek a pályairányításra, a pedagógus pályá vonzóbbá tételére hívják fel a figyelmünket. A jelzett feladatok megoldása sokrétű kutatást, eljárás-, módszer-kialakítást tesz szükségessé. Az egymásba kapcsolódó feladatok között szerepel hallgatóink tervszerű és tudatos előkészítése leendő tanítványaik pályaválasztásának irányítására. Az egyes élethivatások társadalmi fontosságának, szépségének sokrétű ismerete döntő módon befolyásolhatja a fiatalok pályaválasztását. Ez a körülmény különösen fontos azoknak az életpályáknak az esetében, amelyeknél „visszahúzó” tapasztalatok is szerepet kapnak. A pedagógus pályá sem „kizárólagosan” vonzó a fiatalok legtöbbje számára, különösen akkor, ha nem is ismerik annak vitathatatlan szépségeit.

Azt is mérlegelnünk kell: melyek azok a tényezők, amelyek pozitív, illetve negatív irányban befolyásolják a nevelői pályá választását, és melyek azok a hatóerők, amelyek a már működő pedagógusokat letérítik választott életpályájukról.

Ebben a tanulmányban arra vállalkoztunk, hogy mintavétel alapján a főiskolai hallgatók egy részének véleményét vizsgálva feleletet kapjunk az alábbi kérdésekre:

1. Mi a szerepe a pályaválasztásban a szülői háznak és az iskolának?
2. A már tanári pályára felkészülő II. és III. éves hallgatók a fontosabb pályaválasztási motívumokkal kapcsolatban miféle elvi álláspontra helyezkednek? Hallgatóink szerint mi teszi a pedagógus pályát vonzóvá?

3. Kellően érvényesült-e hallgatóink pályaválasztásában a realitások figyelembevétele?

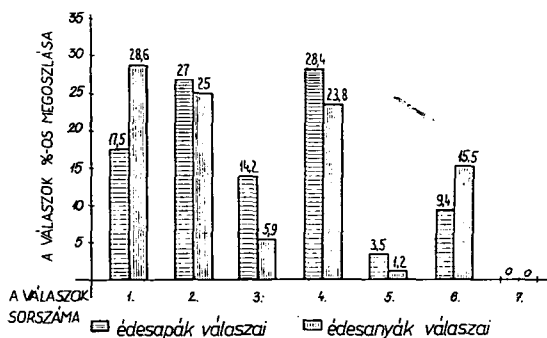
Vizsgálatunkhoz a Kérdőíves módszert alkalmaztuk. Kérdéseink részben nyitott, részben zárt válaszokat igényeltek. 92 hallgatónk megnyilatkozásának összegezésekor figyelembe vettük annak a felmérésnek az eredményeit is, amelyet a Csongrád megyei NEB. Ifjúsági Társadalmi Szakosztálya 521, már működő fiatal értelmiségi körében végzett. A vizsgálat azokra a diplomásokra terjedt ki, — közülük 171 főiskolánkon végzett fiatal tanárra —, akik az 1969/70, illetőleg az 1970/71. iskolai évben fejezték be tanulmányaikat — a SZOTE kivételével — valamelyik Csongrád megyei felsőoktatási intézményben.

1. A szülői ház és az iskola szerepe a főiskolánkra jelentkező fiatalok pályaválasztásában

1.1. Első kérdésünk annak megállapítására irányult, hogy a hallgatók családtagjai között van-e vagy volt-e már pedagógus. 23 megkérdezett hallgató (25%) nagyszülője, édesapja, édesanyja, testvére vagy annak házastársa (esetleg a felsorolt családtagok közül több is) pedagógus volt, illetve ezen a pályán működik. Azoknak a száma is jelentős (20 fő, 21,8%), akiknek a közeli rokona választotta ezt az élet-hivatást. Fenti kérdésünkre tehát a hallgatók 46,8%-ától igenlő feleletet kaptunk. A viszonylag magas százalék alapján megalapozottnak tűnik az a feltevés, hogy a pedagógus családból származó fiatalok pályaválasztását jelentős mértékben befolyásolják azok a tapasztalatok, amelyeket otthoni életkörülményeikből, a pedagógus családtagok megnyilatkozásaiából merítenek.

1.2. A feltevés jogosságát azok a válaszok is igazolják, amelyeket az alábbi kérdésünkre kaptunk: „Mi volt a véleménye pályaválasztásáról szüleinek?”

Az első három felelet (1. Maga is biztatott; 2. Nagyon helyeselte; 3. Inkább helyeselte, mint nem.) alapján a pedagógus szülők állásfoglalása 75%-ban pozitív, míg a más foglalkozású szülők csupán 57,6%-ban biztatták gyermekeiket a nevelői pálya választására. A közömbösséget, illetve ellenzést kifejező zárt feleletek (25 %, illetőleg 42,4%) a következők voltak: 4. Teljesen rám bízta, nem foglalt állást; 5. Aligha örült; 6. Inkább mást szeretett volna; 7. Határozottan ellenezte. A szülők állásfoglalása gyermekük pályaválasztását illetően százalékban kifejezve elég nagy szóródást mutat. (L. az. 1. sz. grafikont!)

A hallgatók szüleinek állásfoglalása a pályaválasztással kapcsolatban

A grafikon arra enged következtetni, hogy az édesanyák állásfoglalása a gyermekek pályaválasztásával, sorsának alakulásával kapcsolatban jóval határozottabb, mint az édesapáké. Ez a határozottság nemcsak a lányok, hanem a fiúk pályaválasztása esetében is megmutatkozik.

1.2.1. Felmérésünk adatai szerint a szülők többsége helyeselte a fiatalok pályaválasztását. Az édesapák 58,7, az édesanyák 59,5%-ban. Azonban elgondolkodtató, hogy viszonylag milyen nagy azoknak a szülőknek a száma (az édesapáké 28,4%, az édesanyáké 23,8%), akik nem foglaltak állást, hanem az életpálya megválasztását teljesen gyermekeikre bízták. A megkérdezett hallgatók szüleinek többsége (pontosan: az édesapák 51,6, az édesanyák 65,5%-a) legfeljebb az ált. isk. 8. osztályának végzettségével rendelkezik. Ezeknek a szülőknek a gyermekei már középiskolás korukban is viszonylag nagyobb önállóságra kényszerültek. Feltételezhető, hogy ezek a szülők az egyes életpályákkal kapcsolatban nem eléggé tájékozottak, a pedagógus pályáról pedig csupán egymásnak ellentmondó információkkal rendelkeznek. Eppen ezért nem mérlegelheték kellőképpen sem a társadalmi igényeket, sem gyermekeik rátermettségét, érdeklődését.

1.2.2. A felvilágosítás, az életpályára történő előkészítés érdekében tehát az iskolának kettős feladatot kell vállalnia. Egyrészt a pályairányítást kell az oktatási-nevelési folyamat szerves részévé tennie, másrészt ezzel a tevékenységgel összhangban a szülők tájékoztatását is biztosítani kell.

1.3. Hogy nem a pályaválasztási tanácsadás és nem a szülői biztatás eredményeképpen született meg hallgatóink többségének elhatározása az életpályát illetően, azt az alábbi kérdésünkre kapott feleletek meggyőzően igazolják. Arra a kérdésünkre: „Ki javasolta *elsőként*, hogy a pedagógus hivatást válassza?“, a következő zárt válaszokat adták a hallgatók:

1. Nem javasolta senki, magam gondoltam rá,	77 %
2. Édesapám,	3,1 %
3. Édesanyám,	6,3 %
4. Más közvetlen családtagom,	4,2 %
5. Osztályfőnököm,	4,2 %
6. Nem osztályfőnök tanárom.	5,2 %

(1. sz. táblázat)

1.3.1. A hallgatók többsége úgy nyilatkozott, hogy „senki sem javasolta *elsőként*” a pedagógus pályát, saját maga gondolt rá először. Ez a 77% többféle következtetéshez ad alapot. Elsősorban arra kell gondolnunk, hogy az egyén adottságai, legbensőbb törekvései a sokféle információ hatására időnként módosulnak. Ezek az évek során egybegyűjtött információk a személyiség tudatában integrálódnak, és a fejlődés egy adott szakaszában, pl. életre szóló elhatározás esetében a személyiség a sokféle hatást visszamenőleg már nem képes elemezni. Tehát nem „emlékszik” arra, miféle információk nyomán alakult ki érdeklődése a pedagógus pálya iránt, miféle ismeretek, élmények motiválták pozitív irányban, hogy azután végül is ezt az életpályát válassza.

1.3.2. Ezzel a megállapításunkkal arra szeretnénk rámutatni, hogy nemcsak a direkt, hanem az indirekt hatások végtelenségig gazdag sora is formálja a személyiség

tudatát, tehát nyilvánvalóan nem véletlen, hogy a megkérdezett hallgatók 77%-a úgy „tudja”, senki sem javasolta a nevelői pályát. A valóságban azonban a szülők felfogása, magatartása, az iskola atmoszférája, közösségi élete, úgy lehet, döntő mértékben befolyásolta a személyiségnek azt a törekvését, hogy önmaga kifejtése utáni vágya és a választott életpálya egységben találkozhassék.

1.3.3. A hallgatók megnyilatkozásaiból kitűnik, hogy pályaválasztásuk 77%-ban nem tudatos, tervszerű hatás, nem önismeretre készítő pályaválasztási tanács, valamint a társadalmi követelmények és az egyéni elképzelések, képességek következetes összevetése alapján jött létre. Felmérésünknek ez az adata önmagában is érthetővé teszi a párthatározatnak azt a követelményét, hogy a pályairányítást már az általános iskolai oktatás és nevelés szerves részévé kell tennünk.

1.3.4. Abból a körülményből, hogy a megkérdezett hallgatók osztályfőnökei csak jelentéktelen (4,2-es) százalékban javasolták *elsőként* a nevelői pályát (L. az 1. sz. táblázatot!), arra lehet következtetnünk, hogy az osztályfőnöki teendőket végző tanárok a pályaválasztási tanácsadás lehetőségeivel még akkor sem élnek kellőképpen, ha egyébként számon is tartják a tanulók érdeklődését, képességeit és kulturális szükségleteit.

1.4. Arra a kérdésünkre: „Mi volt a véleménye pályaválasztásáról osztályfőnökének?” —, zárt feleleteket kértünk. Hallgatóink az alábbi táblázat szerint számmal válaszoltak.

határozottan	Helyeselte elégge	alig	Közömbös számára	kissé	Ellenezte elégge	határozottan
1	2	3	4	5	6	7
27,0 %	29,2 %	12,4 %	22,3 %	1,1 %	3,5 %	4,5 %

(2. sz. táblázat)

Az 1., 2., 3. sorszám a helyeslés, az 5., 6., 7. pedig az ellenzés intenzitását jelölte. A felmérés eredményét egy-egy szám alatt százalékokban adjuk meg.

1.4.1. A felmérésnek az az adata, amely szerint az osztályfőnökök a megkérdezett hallgatók csupán 4,2%-ának javasolták *elsőként* a pedagógus hivatás választását, kétségtelenül elgondolkodtató tény. A fenti táblázat adataiból azonban az is kiolvasható, hogy az osztályfőnökök a pedagógus pálya választását mindössze 24 esetben (27%) helyeselték *határozottan*. Feltűnően magas, 22,3-es százalék jelzi: az osztályfőnök számára „közömbös” volt tanítványának az az elhatározása, hogy a nevelői pályát választja élethivatásának. Ez a „közömbösség” azonban sok esetben feltételezhetően csak látszólagos. Az osztályfőnököknek ez a magatartása a valóságban a legtöbbször talán nem is érdektelenségből fakadt, hanem azokkal az okokkal magyarázható, amelyekre a párthatározat is rámutat, amikor megállapítja: „Ennek lényeges oka, hogy a pedagógusok munkájának fontosságával még ma sincs megfelelő összhangban társadalmi, erkölcsi, anyagi megbecsülésük. A velük szemben támasztott követelmények növekedésével nem tartott lépést munkafeltételeik javítása, sok a felesleges adminisztratív, szervezési teendőjük, hiányzik a munkájukat segítő személyzet, eszköz, felszerelés. Jelentős részüket túlterhelik.” (6.b: 21.)

1.4.2. Az osztályfőnökök sok esetben — feltételezhetően — azért nem biztattak, mert jól ismerik a nevelői pálya hátrányait, viszont nem is ellenezték a választást,

hanem azt teljesen rábízták tanítványaikra. Kétségtelen, *elsőként* kevesen javasolták a pedagógus pálya választását. Ennek oka a lelkiismeretes mérlegelés is lehetett; visszatarthatta ettől őket felelősségtudatuk. A párthatározat végrehajtása bizonyos nagyobb bátorítást ad majd az osztályfőnököknek ahhoz, hogy *elsőként* is javasoljanak, és a pedagógus pályára alkalmas tanítványaikat ösztönözzék a főiskolára való jelentkezésre. Esetleg arra is gondolhatunk, hogy a társadalmi elvárások szorításában, az egyre sokasodó iskolai és iskolán kívüli feladatok végzése közben, a szülők és a tanulók differenciált szükségleteire, igényeire ügyelve, csak nagy önfegyelmekkel képes az osztályfőnök a hasonló sors vállalásához bátorítást adni tanítványainak. Talán ez is hozzájárul ahhoz az osztályfőnöki és szaktanári „passzivitáshoz”, amely felmérésünk adataiból pontosan kiolvasható.

1.5. Arra a kérdésünkre: „Ha pályaválasztáskor az elképzeléseit leginkább kielégítő hivatást választhatta volna, akkor is a pedagógus pályát választotta volna?”, 26 hallgató (28,3%) úgy nyilatkozott (L. a 3. sz. táblázatot!), hogy *másként* választott volna.

	Határozot- tan ugyan- úgy 1	Való- színű- leg igen 2	Inkább igen 3	Nem tud- nám el- dön- teni 4	Inkább nem 5	Való- színű- leg nem 6	Határozot- tan nem 7
Ha pályaválasztáskor az elképze- léseit leginkább kielégítő hivatást választhatta volna, akkor is a ped. pályát választotta volna?	százalékban						
	55,5	5,4	10,8	3,3	9,8	2,2	13,
	71,7			3,3	25,—		
Hogyan döntene ma ebben a kérdésben?	59,8	9,8	8,7	9,8	4,3	4,3	3,3
	78,3			9,8	11,9		

(3. sz. táblázat)

E hallgatók döntése nyilvánvalóan az objektív és szubjektív szempontok mérlegelése alapján jött létre. Miután eredeti elképzelésükről, törekvésükről nem tudtak, vagy nem akartak lemondani, olyan felsőoktatási intézményt választottak, amely — ha közvetlenül nem is — lehetőséget ad azoknak a tanulmányoknak a végzéséhez, amelyek az eredeti cél eléréséhez mindenképpen szükségesek. Ilyen módon a főiskolán továbbra is ennek a célnak a vonzásában élhetnek és dolgozhatnak. Ha végül mégis nevelői pályán kell majd elhelyezkedniük, akkor az egyéni törekvések és a társadalmi lehetőségek közti összhang gyors megteremtését a választott, az elképzeléshez közel álló szakkal való foglalkozás, továbbá az elmélyedés, az állandó önképzés igénye nagy mértékben megkönnyíti.

1.5.1. Feltevéseinket azokra a válaszokra alapítjuk, amelyeket hallgatóink az alábbi kérdésre adtak: „Melyik élethivatást tartaná saját maga számára alkalmasabbnak?” A feleletek a hallgatók egyik szaktárgya szerint a következőképpen csoportosíthatók:

		Az alkalmasabbnak tartott élethivatás
Szaktárgy:	megnevezése:	előfordulásainak száma:
ének-zene	énekes	2
	zeneművész	2
	hivatásos zenész	1
	kórusvezető	1
	zongoratanár	1
	vegyész	1
rajz	ideggyógyász	1
	belsőépítész	1
	grafikus	1
	képzőművész	1
testnevelés	kirakatrendező	1
	edző vagy szakoktató	2
történelem	könyvelő	1
	történész	1
	könyvtáros	1
orosz nyelv és irodalom	műfordító	2
biológia	erdőmérnök	1
	biológus kutató	1
	fényképész	1
matematika	mérnök	2
földrajz	geológus	1
összesen:		26

A 26 hallgató közül csupán 4-ről (4,3%) mondhatjuk, hogy amikor a főiskolára beiratkozott, jelentős mértékben megalkudott a helyzettel. Ez a 4 hallgató ugyanis a következő élethivatást tartja saját maga számára leginkább alkalmasnak: fényképész, könyvelő, ideggyógyász, vegyész. Mind a négy életpálya távol áll a pedagógus hivatástól, illetve a választott szakjuktól.

Tanárképzésünk szempontjából problémát elsősorban az ilyen hallgatók jelennek, hiszen az életükben bekövetkezett „törést” feltételezhetően csak bizonyos mértékben képesek ellensúlyozni. A nevelői pályával való fokozatos és differenciált ismerkedés és a főiskolai élet alatt szerzett élmények hatása azonban bizonyára hozzájárul majd ahhoz, hogy ezek a hallgatók ne érezzék tehernek a nevelői munkát még akkor sem, ha eredeti céljuktól esetleg sohasem tudnak egészen elszakadni.

Erre utalnak a 3. sz. táblázat adatai is. Ezek szerint ugyanis megállapítható, hogy a hallgatóknak egy elég jelentős hányada már a főiskolai tanulmányok viszonylag rövid ideje alatt is fokozatosan a pedagógus hivatás felé fordult, és kész azt önként vállalni. A főiskolai felvétel előtt még csupán 71,7% helyezte elképzelései alapján más életpálya elé a pedagógus hivatást, a főiskolai tanulmányok következtében azonban ez az arány már kedvezően, 78,3%-ra módosult.

1.5.2. A 26 hallgató döntése mögött természetesen az a józan felismerés is meghúzódhatott, hogy pl. a zene- vagy festőművész élethivatás eléréséhez meglevő adottságaik, képességeik nem elegendők. A nevelői pályát ebben az esetben a hallgatók nem azért választották, mert pedagógusok kívántak lenni, hanem elsődlegesen azért, mert csak ezzel a választással tudták megteremteni annak a lehetőségét, hogy pl. zenével vagy rajzzal — törekvéseiknek, érdeklődésüknek megfelelően — továbbra is elmélyülten foglalkozhassanak.

A hallgatók megnyilatkozása alapján az is feltételezhető, hogy egy-egy pedagógus osztályfőnökként vagy csupán mint szaktanár tanítványa pályaválasztásával kapcsolatban elsődlegesen nem azt mérlegelte: vajon jó nevelő válhat-e belőle, hanem inkább azt, mely tárgyakból lehet nagyobb esélye a főiskolai vagy az egyetemi felvételre.

1.5.3. A fentiekből kitűnik, hogy a lehetőségek és az egyéni törekvések, elképzelések közötti ellentmondások eléggé gyakoriak. Ezek feloldása érdekében az iskolának a tanulók pályaválasztását úgy kell előkészítenie, illetőleg a szülőket úgy kell befolyásolnia, hogy a fiatalok pályaválasztásában megvalósulhasson mind az egyéni, mind a társadalmi érdek optimális egyeztetése. Éppen ezért nem elég csupán megismerni tanítványaink érdeklődését és képességeit, hanem az adottságokat tudatosan és tervszerűen tovább kell fejlesztenünk. Emellett pedig a pályaválasztási felvilágosítást az osztályfőnöki órákon és szülői értekezleteken szervezetter és folyamatosan kell végezni. Csak így érhetjük el, hogy a kialakuló pályaválasztási motívumokban összhangba kerüljenek mind az egyén belső szükségletei, mind a pályaválasztás szabadságát természetsszerűleg korlátozó társadalmi szükségletek.

1.5.4. Az is bizonyos, hogy sok hallgatót a szaktárgy iránti érdeklődés indít el a pedagógus pálya felé. Felmérésünk adatai szerint a megkérdezett hallgatók 9,4%-a arra a kérdésünkre: „Saját egyéni szempontjából a pedagógus pályát miért tekinti vonzónak? (Tetszés szerint több rövid válasz adható.)” — elsősorban azt felelte: mert azokkal a szaktárgyakkal foglalkozhat, amelyeket előbbi tanulmányai során megszeretett. (L. a 9. sz. táblázatot.) Ebből a tényből arra kell következtetnünk, hogy egy-egy tantárgy tanítása a pályaválasztás előkészítését illetően sok motivációs lehetőséget rejt magában. Viszont arra a kérdésünkre: „Ki javasolta elsőként, hogy a pedagógus hivatást válassza?” —, a megkérdezett hallgatóknak csak 5,2%-a (L. az 1. sz. táblázatot!) felelte azt, hogy „nem osztályfőnök tanárom”. Ez a viszonylag csekély százalék arra figyelmeztet, hogy a szaktanároknak a pályaválasztás elősegítése érdekében nevelő-oktató munkájukat még tervszerűbbé kellene tenniük.

2. A pedagógus hivatás választását motiváló egyes tényezők szerepe

2.1. A pályaválasztás az ifjúság életének egyik legfontosabb mozzanata. Rend szerint ez a döntés határozza meg a későbbi társadalmi beilleszkedést, a munkakörülményeket és jövedelmeket, a művelődési lehetőségeket, továbbá a személyiség harmonikus kibontakozásának körülményeit is. Ebben a döntésben elvileg megfontoltságnak, alapos mérlegelésnek kell érvényesülnie. Sok esetben éveken át érlelődik ez az elhatározás. Gyakran különféle indítékok merülnek fel, amelyek időről időre formálják, részben vagy egészben meg is változtatják a fiatalok döntését. Az csak ritkán fordul elő, hogy a már évek óta kialakult elképzelés helyett „hirtelen” más életpályát választ a fiatal.

2.1.1. Természetsszerűen merül fel a kérdés: az élethivatás megválasztása hogyan érlelődik elhatározássá. Már utaltunk arra, hogy a személyiséget meghatározó tényezők sorában a tapasztalatok, élmények, ismeretek, készségek és képességek, valamint az ezekkel — minden szerencsés esetben — összhangban álló hajlamok stb. mennyire jelentősek. A személyiség jellemző vonásai az endogén és exogén hatások eredőjeként jönnek létre, vagyis a külső hatások befogadása és feldolgozásuk módja mindig a már kialakult személyiség-struktúrától függ. Tevékenységünk célját és tartalmát egyrészt alapszükségleteink, másrészt a társadalmi hatásra kialakult másodlagos szükségletek szabják meg. Az utóbbiak jellege és köre személyiségünk fejlettségére vet fényt. Így pl. a tudásvágy, az esztétikai igény, a társadalmi elismerés és megbecsülés óhajta stb. sokkal fejlettebb személyiségre utal, mint pl. a személyes anyagi biztonság, a nyugalmas, kényelmes életformák keresése stb. Másodlagos szükségleteink is — az alapszükségletekhez hasonlóan — kielégítést igényelnek.

Ha ez nem következik be, belső feszültség, kielégítést sürgető tendencia lép fel, és ez *pszichikus energiát* jelent a magatartás irányításában. A társadalmi tapasztalatokra, a spontán és tudatosan előkészített élményekre visszavezehtető másodlagos szükségletek hatékonyságát (energiabázisának nagyságát) a hozzájuk kapcsolódó *érzelmek* is fokozzák. Gyakran az érzelmileg erősen színezett kívánságok, vágyak jelentősen befolyásolják magatartásunkat, állásfoglalásunkat. Tehát a szükségletekhez kapcsolódó érzelmek is a motivációs bázis meghatározó elemei közé tartoznak. A motívumok szövevényes hálózata állandóan változhat, azonban a fő tendenciák átalakulása csak nagyon ritkán következik be rövid idő alatt. Ez a megállapítás különösen azokra a motívumokra érvényes, amelyek nagy jelentőségű elhatározások alapját képezik.

2.1.2. A kényszerítő vagy fékező külső körülményektől független pályaválasztást elméletileg a személyiség motivációs bázisa határozza meg. Az efféle, teljesen autonóm döntés azonban ritkán fordul elő, mivel a cselekvés végrehajtásának objektív feltételei általában tompítják a motívumok erejét, sőt azok irányát meg is változtatják. A pályaválasztás esetében még arra is kell gondolnunk, hogy a szerepet játszó belső igények sem jelentkeznek minden esetben teljesen egyértelműen. Egyes esetekben ezek egymáshoz is ellentmondanak.

2.1.3. Hallgatónk egy csoportjának pályaválasztásában közrejátszó motívumokat vizsgálva egyben olyan személyiségjegyeket kívántunk felderíteni, amelyek a pedagógus hivatás vállalását, sőt óhaját eredményezik.

2.2. A pályaválasztás motívumai összetettek és nagyszámúak lehetnek. Ha közülük egyet ki is emelünk, mert döntésnél fő szerepet játszik, természetesen mindig számolhatunk a mérleghatárolásnál figyelembe vett más, alárendelt jellegű motívumokkal is. Éppen ezért felmérésünkön azokat a motívumokat emeltük ki, amelyek hallgatónk személyiségének, pályaalakulási folyamatának megítélése szempontjából jelentősek, mert a pedagógus hivatás választását kedvezően vagy kedvezőtlenül befolyásolják. Ilyen motívumoknak tekintjük a pedagógus pályája anyagi körülményeit, szépségeit, a társadalom igényét és elismerését, végül az egyéni hajlamot, a rátermettséget.

2.2.1. A pályaválasztás vezető motívumainak vizsgálatánál kizárólag a hallgatók megnyilatkozására, közlésére hagyatkozhatunk. Éppen ezért arra gondolhatnánk, hogy a motívumok szabad felsorolása volna a legegyszerűbb vizsgálati módszer. Ebben az esetben azonban a megkérdezettekől aligha várható el, hogy a valóságban ténylegesen szerepet játszó szempontokat és motívumokat sorolják fel, még hozzá helyes sorrendben. Egy ilyen direkt kérdésre a hallgatók megközelítően megbízható választ egyébként is csak nagyon alapos önelemzés után adhatnának, hiszen az összefonódó motívumok szétválasztása, konkretizálása és rangsorolása olyan feladat, amelynek a megoldása csak ritkán sikerülhet. Ezért választottunk más módszert. Mindössze öt körülményt, illetve szempontot emeltünk ki. Ezeket a pályaválasztás vonatkozásában feltétlenül fontosaknak tekintjük. Szerepüket nem vizsgáltuk külön-külön, hanem szembeállítottuk őket egymással, és a hallgatóknak mindig csak arra a kérdésre kellett válaszolniuk, hogy pályaválasztás esetén a megadott két szempont közül melyik mellett foglalnának állást.

2.2.2. A kiemelt öt szempont mindegyike egyben lényeges motívum. Kérdésünkre a hallgatóknak nemcsak azt kellett megjelölniük, hogy a két motívum közül melyiket tartják fontosabbnak, hanem azt is, hogy választásuk mennyire határozott. (Ebben három fokozatot különböztettünk meg.) Kérdésünk így hangzott: „Ha pályaválasztás előtt állna, és az alábbi szempontok ütköznének össze, akkor ezek közül melyik határozná meg döntését? Vegye figyelembe a fokozatokat, és a megfelelő számmal feleljen!” (L. a következő táblázatot!)

A motívumok szembeállítás

feltétlenül ez	inkább ez	alighanem ez		alighanem ez	inkább ez	feltétlenül ez
1	2	3		4	5	6
I. Kedvező anyagi körülmények			↔	Egyéni rátermettségem		II.
I. Kedvező anyagi körülmények			↔	A nagyobb társadalmi elismerés		III.
I. Kedvező anyagi körülmények			↔	A társadalom szükséglete		IV.
I. Kedvező anyagi körülmények			↔	Az élethivatás szépsége		V.
II. Egyéni rátermettségem			↔	A nagyobb társadalmi elismerés		III.
II. Egyéni rátermettségem			↔	A társadalom szükséglete		IV.
II. Egyéni rátermettségem			↔	Az élethivatás szépsége		V.
III. A nagyobb társadalmi elismerés			↔	A társadalom szükséglete		IV.
III. A nagyobb társadalmi elismerés			↔	Az élethivatás szépsége		V.
IV. A társadalom szükséglete			↔	Az élethivatás szépsége		V.

(4. sz. táblázat)

A megkérdezett hallgatóknak tízszer kellett dönteniök. Az egyes motívumokra eső válaszokat a következő táblázatban foglaltuk össze.

A válaszok abszolút száma

A motívum számjele	A választás határozottsága			Összesen	A motívum számjele	A választás határozottsága			Összesen
	1	2	3			4	5	6	
I.	0	0	3	3	II.	20	24	45	89
I.	4	10	8	22	III.	28	10	32	70
I.	10	6	12	28	IV.	16	17	31	64
I.	0	0	3	3	V.	16	13	60	89
II.	42	16	18	76	III.	8	4	4	16
II.	41	14	17	72	IV.	12	4	4	20
II.	25	9	19	53	V.	17	5	17	39
III.	15	2	16	33	IV.	20	15	24	59
III.	4	1	8	13	V.	17	16	46	79
IV.	2	2	2	6	V.	17	18	51	86
Összesen:	143	60	106	309		171	126	314	611

(5. sz. táblázat)

2.2.2.1. A táblázat alapján megállapíthatjuk az egyes motívumok sorrendjét, amely a következőképpen alakul:

Motívum-sorrend

A motívum számjele	I.	II.	III.	IV.	V.	Együtt
A motívumra eső választások száma	56	290	132	149	293	920
A motívumválasztás %-os megoszlása: %	6,2	31,5	14,3	16,2	31,8	100 %
A motívumválasztás gyakoriságának mutatója: %	15,2	78,8	35,8	40,5	79,7	
A motívumok egyszerű sorrendje:	5	2	4	3	1	

(6. sz. táblázat)

2.2.2.2. A fenti táblázattal kapcsolatban a következőket kell megjegyeznünk:

1. A motívumokra eső választások abszolút száma az 5. sz. táblázatból állapítható meg.

2. A motívumválasztás százalékos megoszlását az összes döntés számához viszonyítottuk, amely ebben az esetben $920 = 100\%$.

3. Egy hallgató bármelyik motívumot legfeljebb négyszer választhatta. A 92 hallgató esetében $4 \times 92 = 368$ választás történt. Ez a szám a motívum választhatóságának 100% -a. A ténylegesen előforduló választások számát ehhez a 100% -hoz viszonyítva és százalékban kifejezve, kaptuk meg a gyakorisági mutatót. A kiszámítás képlete tehát pl. az. I. motívum esetében a következő:

$$M_1 = \frac{56}{368} 100 = 15,2\% = \text{gyakoriság.}$$

4. A motívumok egyszerű rangsora a táblázatban szereplő bármelyik adatsor segítségével — egymástól függetlenül is — egyértelműen meghatározható. Ezt a rangsorolást az utolsó sorban fel is tüntettük.

2.2.2.3. Az egyszerű rangsor azonban nem alkalmas a motívumok összehasonlítására, mivel az egyes helyezések közötti különbség nagy eltérést mutat. Pl. a 2. helyen álló II. motívum gyakorisági mutatója mindössze $0,9\%$ -kal kisebb, mint az I. helyen levő V. motívumé, viszont az utána következő motívumnál $38,3\%$ -kal nagyobb. Ezért az elemzés első mozzanataként a gyakorisági mutatókból kell kiindulnunk.

2.2.3. A 6. sz. táblázat jól szemlélteti, hogy az első két motívum közti különbség szinte elhanyagolhatóan csekély. Ebből a tényből arra következtethetnénk, hogy a pályaválasztás szempontjából nagyon lényeges két szempont az egyes hallgatóknál más-más hangsúlyt kaphat ugyan, az átlagot azonban egyenlő arányban jellemzik. Ennek a feltevésnek viszont két körülmény is ellentmond. Az 5. sz. táblázatból kitűnik, hogy az egyszerű rangsorban a 2. helyen álló *egyéni rátermettséget* a hallgatók többsége minden más motívum elé helyezte, tehát az I. helyet elfoglaló V. motívum mal szemben is előnyben részesítette. A másik fontos körülmény, hogy az V. és II. motívum összehasonlításakor a II. motívum választásának *intenzitása* 15% -os többletet mutat. (Ugyanis a választások száma az 5. sz. táblázat szerint a II. motívum esetében 53, az V. esetében pedig csak 39. A választások abszolút száma tehát $53 + 39 = 92 = 100\%$. Ehhez viszonyítva az $53 = 57,6\%$, a $39 = 42,4\%$. Ez a százalékos megoszlás mutatja a két motívum egymáshoz viszonyított *intenzitását*.) Ez a szám viszont pontosan kifejezi a sorrendben egymás mellett álló két motívum közti jelentős különbséget.

A választások gyakorisága mellett tehát a motívumok egymáshoz viszonyított intenzitását is figyelembe kell vennünk.

A vizsgált 5 motívum egymáshoz viszonyított *intenzitási mutatóit* a következő táblázat foglalja össze:

A vízszintes sorokban szereplő számok százalékban fejezik ki, hogy a függőlegesen egymás után következő motívumoknak a fejezetben feltüntetett egyes motívumokkal szemben mekkora az intenzitása. Pl. az I. motívumnak a IV.-kel szemben $30,5\%$ -os az intenzitása. Szükségesnek mutatkozik, hogy a motívumok egyszerű sorrendjét a köztük levő intenzitásbeli különbség alapján mutatkozó rangsorral is összevessük.

Az intenzitást kifejező százalék alapján megállapított sorrendek összevetéséből kitűnik, hogy az V-ös motívum csak a III-as és a IV-es intenzitási százaléka alapján előzi meg sorrendben a II-es motívumot. Az I-es százaléka nem döntik el a két

A motívumok egymáshoz viszonyított intenzitása

Motívum	I.	II.	III.	IV.	V.
I.	.	3,5	23,9	30,5	3,5
II.	96,5	.	82,5	78,3	57,6
III.	76,1	17,5	.	35,9	14,2
IV.	69,5	21,7	64,1	.	6,5
V.	96,5	42,4	85,8	93,5	.

(7. sz. táblázat)

Motívum	I.	II.	III.	IV.	V.
	Az egyszerű rangsor				
	5	2	4	3	1
	Az intenzitás alapján kialakult sorrend				
I.	5	1—2	3	4	1—2
II.	5	1	4	3	2
III.	5	2	4	3	1
IV.	5	2	4	3	1
V.	5	1	3	4	2

(8. sz. táblázat)

motívum közötti elsőbbség kérdését, viszont kettőjük (a II-es és V-ös) szembeállítását határozottan a II-es elsőbbségét igazolja.

2.3. Ez az elemzés arra enged következtetni, hogy a megkérdezett hallgatók azokat a motívumokat tekintik a pályaválasztás szempontjából döntő tényezőknak, amelyek mind egyéni, mind társadalmi szempontból magas értékűek.

2.3.1. A *rátermettség* mint motívum a sikeres munkavégzés, továbbá a maximális teljesítmény elérésének objektív feltétele. Társadalmunknak alapvető érdeke, hogy az egyén a társadalmi érték létrehozása közben egyéni boldogulását is megtalálja. A *rátermett* egyén nemcsak elfogadható teljesítményre képes, hanem ehhez viszonylag kevesebb idő- és erőbefektetésre van szüksége. Ilyen módon valósulhat meg az az elv, hogy mindenki a neki leginkább megfelelő munkaterületen töltse be hivatását. Kíváncsú, hogy ez az elv már a szakemberképzés időszakában is érvényre jusson, hiszen a rátermett egyéneket rövidebb idő alatt, magasabb szinten és nagyobb hatékonysággal lehet az életpályára felkészíteni. A pályaválasztás helyes megítélése az oktatás gazdaságossága szempontjából is fontos. Ugyanis a helytelen önértékelés alapján megválasztott életpályára történő felkészülés során viszonylag jelentős lehet a lemorzsolódás, ami az oktatás ökonómiája tekintetében kiadástöbbletet jelentő tényező. Még inkább fokozódhat ez a veszteség abban az esetben, ha egy fiatal a képesítéséhez viszonyítva alacsonyabb munkakörben helyezkedik el.

A *rátermettség* az egyén fejlődése szempontjából is döntő tényező, mert a belső feltétel-rendszerhez igazodó pályaválasztás teremtheti meg a személyiség-fejlődés legkedvezőbb körülményeit. Ebben az esetben ugyanis több lehetőség kínálkozik a siker átélésére, a teljesítmények állandó fokozására.

A fentiekből kiviláglik, hogy a fiatalok eredményes pályaelőkészítése feltételezi az egyéni adottságok, a jártasságok, készségek és képességek, valamint az érdeklődés irányultságának ismeretét. A nevelő csak állandó jellegű tájékozódás, a valóban objektív tényezők mérlegelése alapján irányíthatja a tanuló adottságainak kibontakozását. Rendszeresen tudatosítanunk kell a tanulóknak azoknak az életpályáknak a követelményeit, amelyek adottságaiknak megfelelnek, amelyekre leginkább *rátermettek*. A nevelői pályát választó fiatalok esetében a felvételi követelmények finomításával azt kellene elérnünk, hogy a választott szaktárgy igényei mellett a pedagógus hivatásra való *rátermettség* szempontjai is érvényre jussanak.

A megkérdezett hallgatók 22,3%-ban úgy nyilatkoztak (L. 2. sz. táblázatot!), hogy pályaválasztásuk osztályfőnökeik számára „közömbös” volt. Ennek okát vizsgálva arra kell következtetnünk, hogy ezekben a hallgatókban az osztályfőnökök az adottságokat, képességeket nem tudatosították élményszerűen. A hallgató ezért utólag úgy érzi; pályaválasztása *közömbös* volt osztályfőnöke számára, és főiskolai felvételét csak „hivatalból” ajánlotta.

2.3.2. *Az életpálya szépsége* mint motívum a felmérés adatai szerint a hallgatók szemében teljesen azonos értékű a *rátermettséggel*. A pálya szépségének fogalmi tartalma kétségtelenül nehezen konkretizálható. Miután feltételezhető, hogy ez a motívum sok romantikus elemet is tartalmazhat, szükségessé vált annak tisztázása, vajon a megkérdezettek miféle tartalmi jegyek alapján tekintik *szépnek* a pedagógus élethivatást. Ennek érdekében az alábbi indirekt kérdésre kellett válaszolniuk: „Saját szempontjából miért tekinti a pedagógus élethivatást vonzónak? (Több ok is felsorolható.)” A kapott válaszokat tartalmuk szerint csoportosítottuk, és így 9 fő okot állapíthattunk meg.

2.3.2.1. A hallgató azért tartja a pedagógus hivatást vonzónak, mert

1. szereti a gyermeket, és szépnek tartja a gyermekkel való foglalkozást	38,1 %
2. mások oktatása és nevelése szép feladat	26,1 %
3. sok a szabadidő	11,9 %
4. kedvelt szaktárgyaival foglalkozhat	9,7 %
5. ezen a pályán az önnevelésre, illetőleg önképzésre nagy lehetőség kínálkozik	7,6 %
6. egy nő számára a legideálisabb életpálya	3,3 %
7. a pedagógus hivatás tapasztalatait saját gyermeke nevelésében is fel tudja használni	1,1 %
8. nagy erkölcsi felelősséget igénylő hivatás	1,1 %
9. ez az egyetlen életpálya, amelyet hobbyként is szívesen vállal	1,1 %

(9. sz. táblázat)

Öröndetes, hogy az első két megokolás határozottan pedagógiai értékű, hiszen ilyen beállítódottság nélkül igazi nevelő-oktató munka el sem képzelhető. A két megokolás együttes százaléka (64,2) azt tükrözi, hogy a hallgatók többségének ez a felfogása. A 4. és 5. helyen szereplő nézet ismét erőteljesen pedagógiai színezetű. Az együttes százalék itt 17,3.

3. Hallgatóink objektív szemléletmódjának megnyilatkozása

3.1. A fenti megnyilatkozások alapján csak egyoldalú véleményt formálhatnánk arról a szemléletmódról, amelyet hallgatóink a pedagógus pálya vonzásával kapcsolatban kialakítottak. Azt hihetnők, hogy a megkérdezettek valóban „megszállottjai” a hivatásnak, akik nem számolnak kellőképpen az *élet realitásaival*. Azok a válszok azonban, amelyeket a következő kérdéseinkre kaptunk: „Mit tart hátrányosnak a pedagógus életpályán?”, — azt igazolják, hogy hallgatóink a pedagógus pályán jelentkező negatív tényezőket is jól ismerik. A fenti kimutatáshoz hasonlóan a negatív tényezők alábbi sorrendjét állapíthattuk meg:

1. Kedvezőtlen jövedelmi helyzet	44,6 %
2. A jogos társadalmi megbecsülés hiánya	18,2 %
3. Nagyon fárasztó, kimerítő szellemi tevékenységet igénylő munka	16,4 %
4. A falusi körülményekből adódó nehézségek	9,1 %
5. A munkahely korszerűtlen adottságai	2,7 %
6.—7. A társadalmi beilleszkedés nehézségei	1,8 %
6.—7. Az alkotás és önállóság lehetőségeinek csekély volta	1,8 %

A következő hat megokolás mindegyike 0,9%-os arányban szerepel. Ezek a következők:

- A nők falun nehezen tudnak férjhez menni.
  - Állandó példaadást követelő életpálya.
  - Kevés a szabad idő.
  - A nevelés eredményét sok, a pedagóguson kívül álló tényező hátrányosan befolyásolja.
  - A nevelőtestületek heterogén összetétele.
  - Nehéz a megfelelő elhelyezkedés.
- Összesen- $6 \times 0,9 = 5,4\%$

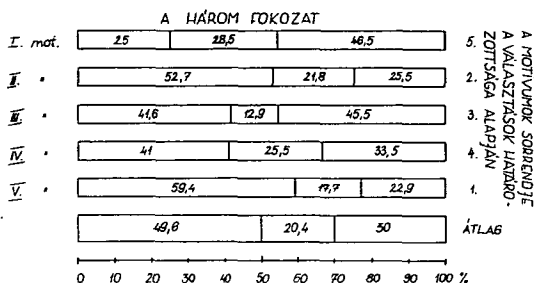
(10. sz. táblázat)

3.1.2. A megkérdezett hallgatók 44,6%-a teljesen tisztában van pl. a pedagógus pálya *anyagi nehézségeivel*. Amikor azonban a pályaválasztás kérdése merül fel, amikor tehát a különféle motívumok szembekerülnek egymással, akkor ezt a tényezőt teljesen alárendelik a rátermettség és az életpálya vonzó hatásában megjelölt motívumoknak. Jóllehet a megkérdezettek többsége a fenti táblázat szerint első helyen említi a pedagógus életpálya anyagi nehézségeit, mégis a pályaválasztást meghatározó motívumok közül ezt a tényezőt mindössze 6,2%-os előfordulással (L. a 6. és 8. sz. táblázatot!) az utolsó helyre teszik.

3.2. Ugyancsak figyelemre méltó, hogy a pálya negatív vonásaként a 2. helyen (18,2%-ban) említik a *jogos társadalmi megbecsülés hiányát*, viszont a motívumok sorrendjében ezt a tényezőt az utolsó előtti helyre teszik 14,3%-os előfordulással. (L. a 6. sz. táblázatot!) Ezeket az adatokat azért állítjuk szembe egymással, mert ezekből kitűnik, hogy a megkérdezettek nagyon is méltányolják az anyagi, illetőleg társadalmi megbecsülést, azonban tudatosan foglalnak állást a társadalmi szempontból nagyobb jelentőségű motívumok mellett. Ez az elvi állásfoglalás azért jelentős, mert a pályaválasztás esetében mindig az egyéni és a társadalmi érdek összehangolásáról van szó. Ha tehát valaki az anyagi és társadalmi megbecsülésről az értéke-sebb motívumok javára le tud mondani, az nyilvánvalóan társadalmi érdekeket szolgál.

3.3. Hallgatóink a motívumok közül tudatosan és következetesen a társadalmi szempontból értékeesebbeket választották, jóllehet teljesen tisztában vannak az

egy-
 egyes motívumok nem lebecsülhető és nagyon is összetett tartalmi vonatkozásaival. Állásfoglalásuk értékeléséhez nem csupán a motívumok gyakoriságának és intenzitásának mutatói szolgálnak alapul, hanem a motívumválasztás határozottságának adatai is. Ezt a határozottságot teszi szemléletessé a 2. sz. grafikon.

Az egyes motívumokra eső választások intenzitása balról jobbra olvasva: 1. „feltétlenül ez”, 2. „inkább ez”, 3. „alighanem ez”

Jól kivehető a grafikonból, hogy a legnagyobb határozottsággal az *élethivatás szépsége* (59,4%) és a *rátermettség* (52,7%) motívuma mellett döntöttek. Aránylag nagy még a határozottság a *társadalmi elismeréssel* (41,6%), valamint a *társadalom sürgető igényével* (41%) kapcsolatban. A *kedvező anyagi körülmények motívuma nemcsak feltűnően kevés szavazatot kap, hanem a választások határozottságára is csak viszonylag csekély (25) százalék utal.*

3.4. A megkérdezettek erre a kérdésre: „Ha pályaválasztáskor az elképzeléseit leginkább kielégítő hivatást választhatta volna, akkor is a pedagógusi pályát választotta volna?” — 71,7%-ban egyértelműen igenlő és 25%-ban tagadó választ adtak. (3,3% nem tudott állást foglalni.)

3.4.1. A következőkben az iránt érdeklődtünk, hogy a fenti kérdéssel kapcsolatban hogyan döntenének ma. Erre a kérdésre már 78,3%-ban igenlő feleletet kaptunk, és csupán 11,9% volt a nemleges válasz. (Ebben az esetben 9,8% nem tudott állást foglalni.)

3.4.2. Az adatok összevetéséből (L. a 3. sz. táblázatot!) arra lehet következtetnünk, hogy hallgatóinknak a pedagógus hivatásról már korábban kialakult elképzelése főiskolai tanulmányaik 1—2 esztendeje alatt pozitív elemekkel gazdagodott és egyre határozottabb életcéllá érlelődött.

A hallgatók megnyilatkozása alapján tehát (78,3—71,7=) 6,6%-os az a „nyereség”, amelyet a főiskolai oktatás-nevelés javára írhatunk. Ennyivel gyarapodott azoknak a hallgatóknak a száma, akik már az életpályára felkészülés viszonylag rövid időszakában összhangba hozták egyéni adottságaikat és érdekeiket a pályakövetelményekkel. Feltételezhető, hogy ha a hivatásra nevelés a főiskolai *Nevelési program* célkitűzéseinek megfelelően még fokozottabban és folyamatosan megvalósul, akkor a 100%-hoz hiányzó 21,7% is még jelentős mértékben csökkenthető.

3.4.3. A pályaválasztásban ingadozó hallgatók, a jelen felmérés szerinti 21,7%, tudatos megnyerése, a pedagógus hivatás vállalása érdekében történő befolyásolása a tanárképzés nem elhanyagolható nevelési feladatai közé tartozik. Ezek sorában

természetesen nemcsak a pálya szépségeinek átélésére gondolunk, hanem a hivatással járó általános és konkrétan felmerülő nehézségek megismertetésére is. Feltétlenül tudatosítanunk kell továbbá azt, hogy a tanárképzőbe történt felvétel valójában a társadalommal megkötött szerződést jelenti, amelynek a kötelezettségeivel minden hallgatónak tisztában kell lennie.

3.5. A jogos társadalmi elvárásokkal kapcsolatos hallgatói vélemények megismerése céljából tettük fel a következő kérdést: „Végzett hallgatóink közül többen nem fogadták el a részükre felajánlott állást, mivel az „nem felelt meg” jogosnak vélt igényeiknek. Helyesli vagy elítéli magatartásukat?”

3.5.1. A hallgatók háromféle választ adhattak: „Határozottan helyeslem.” (31,3%); „Nem tudok állást foglalni.” (37,1%); „Határozottan elítélem.” (31,6%). Állásfoglalásukban csak elméleti síkon ütközhetek össze a pedagógus pályára vonatkozó pozitív tapasztalatok a negatív információkkal. Mérlegelhetjük továbbá azt is, hogy a főiskolára történt felvétel elnyerése a társadalommal szemben vállalt kötelezettséget jelent. A társadalom sürgető igényével kapcsolatban már korábban (L. a 6. sz. táblázatot!) rámutattunk arra, hogy a megkérdezett hallgatók ezt a motívumot is határozottan az anyagi és a társadalmi megbecsülés elé helyezik. Az a körülmény, hogy 31,3%-ban mégis helyeselték a felajánlott állás visszautasítását, elsősorban annak tudható be, hogy az efféle véleményalkotásnál igen sokféle szempont merülhet fel. Feltehetően a pedagógus pálya hátrányairól jól tájékozott hallgatók voltak azok, akik a felajánlott állás visszautasítását határozottan helyeselték. A megnyilatkozás jelentős pozitívuma, hogy 31,6%-ban elítélik a végzett tanároknak ezt a magatartását. Ez a véleménynyilvánítás egyébként a korábban ismertetett motívumok választási sorrendjének is megfelel, hiszen a rátermettségnek és az élet-pálya szépségeinek a motívumát a társadalmi szükséglet követte fontossági sorrendben. A 37,1%-os bizonytalan állásfoglalás ilyen kérdés esetében természetes jelenségnek tekinthető.

3.5.2. A megkérdezett hallgatók a társadalmi beilleszkedést illetően elméletileg foglaltak állást. Ennek a viszonylag kisebb hallgatói csoportnak az elméleti síkon történt megnyilatkozása azonban jelentős eligazítást adhat ebben a társadalmilag fontos kérdésben. A hivatásszeretetre nevelés ugyanis kötelességünké teszi annak lehetővé tételét, hogy a társadalmi beilleszkedéssel összefüggő nehézségeket hallgatóink már a főiskolán megismerhessék, továbbá annak a tudatosítását, hogy a társadalmi elkötelezettség bizonyos nehézségek vállalásával feltétlenül együtt jár.

3.6. Ezeknek a tipikus nehézségeknek az ismerete feltétlenül szükséges ahhoz, hogy hallgatóinkat a társadalmi beilleszkedésre felkészíthessük. Ezért vizsgáltuk meg azoknak a fiatal tanároknak az elhelyezkedési körülményeit, akik főiskolánkon fejezték be tanulmányaikat 1970- és 1971-ben. Az információszerezés céljából kiküldött kérdőívet az ország különböző területein működő 171 (27 férfi, 16%, és 144 nő, 84%) fiatal pályakezdő töltötte ki. Közülük 156 (91%) végzettségének megfelelő munkakörben dolgozik. Munkahelyük körülményeivel azonban csak 107 (63%) kezdő tanár elégedett. A 64 (37%) elégedetlen közül 45-en (26%) már munkahelyet szeretnének változtatni. A társadalmi beilleszkedés szemszögéből a 37% azt jelenti, hogy minden harmadik fiatal tanárnak még nem sikerült egyéni igényeit összhangba hozni a társadalmi érdekekkel.

3.6.1. Az elégedetlenség okát elsősorban a tipikus lakáskörülményekben kell keresnünk. A 171 fiatal tanár közül ugyanis 103 (60%) albérletben lakik, és ez utóbbiak közül is minden harmadik (32%) házasságban. A lakáskörülmények a további 40% esetében a következők:

szolgálati lakás	27 %
főbérlet	4 %
szövetkezeti lakás	3 %
családi ház	3 %
társbérlet	2 %
öröklakás	1 %

(11. sz. táblázat)

Az albérletben lakók helyzetét még az is súlyosbítja, hogy a gyermeknevelésnek rendszerint nehézségei támadnak. Kezdő pedagógusok számára — a viszonylag alacsonyabb fizetések következtében — az albérlettel járó nehézségek még érzékelhetőbbé válnak.

3.6.2. A 171 fiatal tanár fizetésének adatai erre engednek következtetni. Az adatfelvétel idejében (1972 eleje) ugyanis 112 (65%) megkérdezett fizetésének felső határa 2000 Ft. Csak 48-an (28%) rendelkeznek 2500 Ft-ig terjedő fizetéssel. Ezen felüli összeget 11-en (7%) érnek el. A tényleges nehézségeknek az a forrása, hogy bár az albérletért viszonylag sokat kell fizetniük, kisebb településeken a lakással kapcsolatos igényeiket korántsem tudják megfelelőképpen kielégíteni.

3.6.3. A 64 elégedetlen tanerő közül 45 (26%) munkahelyet kíván változtatni. Ha ez utóbbiak egyéb körülményeit is vizsgáljuk, a következő jellemző adatokat találjuk:

36-an (72%) albérletben laknak, 22-en (49%) házások. A 36 albérletes közül 14-en (39%) alapítottak családot. A felsoroltak munkahelyi elidegenedését feltehetően nemcsak az albérleti nehézségek magyarázzák, hanem bizonynyal az a körülmény is, hogy 7-en (15,5%) nem a végzettségüknek megfelelő munkakörben dolgoznak.

Ezek az adatok olyan valóságos helyzetet tükröznek, amelybe belekerülhetnek a főiskoláról kikerülő fiatal pedagógusok. Bár feltehető, hogy ennyire konkrét adatokkal csak kevés megkérdezett hallgatónk rendelkezik, mégis — a tényleges helyzetet tükröző adatok birtokában — azt kell megállapítanunk, hogy hallgatóink az életpálya hátrányait viszonylag *tárgyilagosan* szemlélik.

3.6.4. Erre a szemléletmódra a 10. táblázatban foglalt negatív tényezőkkel kapcsolatban már utaltunk. A felsorolásban az anyagi és a társadalmi megbecsülés hiánya az 1., illetőleg a 2. helyen szerepel. Van utalás a falusi körülményekből adódó nehézségekre is. A hátrányoknak ezek a csak általánosságokban mozgó megjelölései azonban az előbb ismertetett és a tényleges helyzetet feltáró adatokban már konkretizálódnak. Megállapíthatjuk tehát, hogy hallgatóink pályaválasztásában a realitások figyelembevételének elve is érvényre jutott. Tisztában vannak ugyan a választott életpálya objektív nehézségeivel, mégis magas százalékban és nagy határozottsággal az egyéni rátermettség és a nevelői hivatás szépsége mellett törnek lándzsát, az anyagi és társadalmi megbecsülést pedig a pályaválasztási motívumok sorrendjében az utolsó, illetőleg az utolsó előtti helyre teszik.

Ebben az értékes állásfoglalásban az jut kifejezésre, hogy a megkérdezett hallgatók hivatásszeretetét eldöntően az egyéni rátermettség és a pedagógus életpálya szépsége határozza meg. Ez a motívum viszont olyan erős képvisel, amely — a realitásokat is számbavevő megnyilatkozásokból következően — a várható nehézségek leküzdésére is alkalmas.

3.7. Ha nem ezek a motívumok hatnának a pedagógus pályára történő felkészülésben, és a fiatalok csupán az el nem hárítható objektív körülmények miatt vállalnák a pedagógus hivatást, akkor ez megalkuvást jelentene, bénító elégedetlenséget a pályára felkészülésben és később a hivatás gyakorlásában is.

Mindezek alapján joggal hihetjük, hogy a hallgatók nagy többségükben eléggé fejlett személyiségjegyek hordozóiként jöttek a főiskolára, és adottságaik kibontakoztatása révén értékes nevelőkké is válhatnak.

Vizsgálódásunkat tehát pozitív értékeléssel zárhatjuk: hallgatóink zöme tudatosan, viszonylagos érettséggel választotta a nevelői pályát. Néhányan ugyan fenntartással jöttek el a főiskolára, és bizonytalansággal lesznek, akik nem is maradnak meg ezen a pályán, a döntő többség azonban a pedagógus hivatás szépségeinek tudatában a meglevő nehézségeket is szívesen vállalja.

JEGYZETEK

[1] BERCZKI SÁNDOR: A párt ifjúságpolitikájának néhány kérdése. — A Szegedi Tanárképző Főiskola 1970. október 28-án tartott tanácsülésére készített beszámoló.

[2] GERÉB GYÖRGY ÉS VERÓK ISTVÁN: Pályaválasztási indítékok lélektani vizsgálata általános iskolai tanulóknál — Szegedi Tanárképző Főiskola Tudományos Közleményei, Szeged, 1963. 299—306.

[3] GERÉB GYÖRGY ÉS KISS FERENC: Tanárjelöltek alkalmassági vizsgálatának néhány pszichológiai kérdése — Szegedi Tanárképző Főiskola Tudományos Közleményei, 1968. 227—239.

[4] GERÉB GYÖRGY ÉS TÍMÁR ANDRÁSNÉ: A tanárjelöltek pályaválasztási motívumainak vizsgálata — Pedagógiai Szemle, 1961. 814—820.

[5] KOVÁCS SÁNDOR: Pályaválasztási kutatás középiskolai tanulók körében. — Pályaválasztási tanácsadás, 1969. 2. sz. 9—12. old.

[6] MARGÓCSY JÓZSEF: Hivatásra nevelés — pedagógus személyiségformálás. Felkészülés a hivatásra — Felsőoktatási Pedagógiai Kutatóközpont 1971. 1. sz. 5—37. old.

[7] SÁNTA PÁL DR.: Az iskolai pályaválasztási tanácsadás néhány időszerű problémája. — Pályaválasztási tanácsadás 1969. 2. sz. 5—8. old.

[8] ZENTAI KÁROLY: Az életpályára való felkészülés motívumainak vizsgálata. — Korunk Ifjúsága (Szerkesztette Dr. Koncz János) c. kötetben. — Ifjúsági Lapkiadó Vállalat, Bp., 1969., 95—104. old.

[9] Dokumentumok: a) A párt ifjúságpolitikájának néhány kérdése. — Az MSZMP Központi Bizottságának 1970. február 18—19. ülésének anyaga. Kossuth Kiadó, Bp., 1970., 88.

b) Az MSZMP Központi Bizottságának 1972. június 15-i határozata az állami oktatás helyzetéről és fejlesztésének feladatairól. — Köznevelés, 1972/14. sz. 17—32. old.

c) Az ifjúság helyzete Csongrád megyében, nevelésének feladatai a Párt ifjúságpolitikájának szellemében. (Felelős kiadó: Dr. Koncz János)

d) Tanárképző Főiskolák Nevelési Programja. Művelődésügyi Minisztérium, Bp., 1972: Főszerkesztő: dr. Füle Sándor.

UNTERSUCHUNG DER MOTIVE DER BERUFSWAHL BEI EINER GRUPPE VON STUDENTEN DER PÄDAGOGISCHEN HOCHSCHULE

von Joseph Szörényi und Karl Zentai

Die Verfasser haben anhand einer Fragebogenmethode die Meinung eines Teiles der Hochschulhörer hinsichtlich der folgenden Fragen eingeholt:

Welche Motive waren bestimmend in der Wahl des Berufes der Hörer und welche Rolle haben dabei das Elternhaus und die Schule gespielt?

Die Testung ergab, dass die Hörer sich über die objektiven Schwierigkeiten der Pädagogenlaufbahn wohl im klaren sind. Als wichtigstes unter den vielen Motiven der Berufswahl aber erachten sie die individuelle Eignung, die Berufenheit sowie die Schönheit dieser Lebensbahn.

ИССЛЕДОВАНИЕ ПРИЧИН ВЫБОРА ПРОФЕССИИ В ОДНОЙ ИЗ ГРУПП СТУДЕНТОВ ПЕДИНСТИТУТА

Сёрен Йёсеф—Зентаи Карой

Авторы путем анкет изучали мнение некоторых студентов пединститута, чтобы получить ответ на следующие вопросы: какие мотивы были решающими в выборе профессий студентов, и какую роль сыграли в этом семья и школа?

В результате исследования авторы определяют, что студенты хорошо знают объективные трудности профессии педагога. Однако среди многочисленных мотивов выбора профессии они считают самыми важными призвание и красоту профессии.